

**REALITY AND REALISM AS VIEWED BY MAX WEBER, FROM A
SOCIOLOGICAL PERSPECTIVE**

Ovidiu Florin Toderici, Assist. Prof., PhD, "Vasile Goldiș" University of the West, Arad

Abstract: The idea according to which there is a well-known relationship – a more than complex one – between the global approach of the Western science and that which can extensionally be understood as "ideology," represents a common, self-implied, benchmark nowadays.

Any endeavor with scientific aspirations, especially the ones linked to social, exposes itself to certain meta-theoretical requirements according to which it unfolds and in relation to which these standards work meta-coercively, similar to an ideological referential. In the tradition of Western scientific research, these requirements or methodological instances are Weberian in origin. Therefore:

"(...) nothing essential of the evolution, over the twentieth century, of the subjects whose object of study has a cultural significance (economy, history, sociology, anthropology...) can be understood without taking into consideration the theoretical and methodological consequences of the theses regarding the objectivity of knowing the social and historical, the axiological neutrality of the researcher from this area of expertise, or regarding the "idealtip" as an instrument of knowledge (...)"

By acknowledging the distinction established between the context of discovery and that of justification, we must initially note that Max Weber will include in the slightly larger category of cultural sciences "(...)all the subjects concerning the research of human life, in terms of their cultural significance"

In fact, what Weber calls sociology would actually be a science of reality which, by its specific purpose, would aid us to "(...) understand the reality of the life surrounding us and its specific particularity, in order to detect, on the one hand the connection and cultural significance of all its current phenomena and, on the other hand, the reasons for which it evolved historically as it did, and not otherwise". Thus, sociology becomes an empirical science par excellence, especially in this latter register, it can address both the current configuration of the socially embodied empirical relations, as well as the cultural significance of the multiple social events, hence their historically refreshed reasoning.

Keywords: reality, realism, methodological dualism

Opinia după care există o binecunoscută relație – mai mult decât complexă – între demersul global al științei occidentale și ceea ce se poate înțelege extensional prin „ideologie” reprezintă astăzi un reper mental comun, de la sine înțeles. Sensul în care este utilizat termenul poate fi prefigurată mai degrabă de modul în care el funcționează în analiza mentalităților și, mai ales, în cadrul „noii filosofii a științei”, inaugurată de opera lui Th. Kuhn. În analiza mentalităților, mai precis a mentalității indo-europene, G. Dumezil, preocupat de studiul comparativist al miturilor răspândite în arealul indo-european, sesizează existența unei uimitoare tipologii mentale tripartite prin intermediul căreia se poate explica funcționarea societății pe baza reperelor teologice. Există astfel, o anumită funcționalitate teologică a miturilor care, de fapt, reflectă funcții mentale tripartit structurate în cadrul societăților indo-europene. Altfel spus, indo-europenii în genere, dispun, la nivel mental de aceeași organizare ideologică, sesizabilă în teologiile lor și, mai ales, în modul în care își organizează funcțional, societățile. Această funcționalitate socială își are temeiul în organizarea similară a panteonului, organizare reductibilă la nivel social prin asigurarea unor

funcții esențiale: religioasă (*administrarea sacralului*), administrativă (*întreținerea războaielor*) și economică (*de manipulare eficientă a resurselor disponibile*^{zzzzz}

În privința interesului imediat al studiului de față, întreprinde în primul rând una dintre ideile avansate și argumentate pertinent de Searle, respectiv faptul că o anumită tradiție intelectuală impune educativ un *set de principii* ideologice, principii deja stabilite, formulate și fixate teoretic și care, în nici un caz nu funcționează similar unui model teoretic fundamental. Acestea constituie un *fond (background, l'arrière-plan) de supoziții* necesar pentru materializarea practicilor – lingvistice, științifice, artistice – admise, consacrate și instituționalizate social. În civilizația Occidentului presupuziția curentă, ordinară chiar, fiind implicată în oricare comunicare practică – cotidiană sau teoretică – este una *realist-ideologică*.

Argumentele searliene în privința existenței unui *fundal ideologic realist* emerg dintr-o atentă analiză critică a civilizației occidentale moderne. Acesta din urmă dispune, în opinia autorului american, de următoarele repere ideatice, materializate de practica științifică occidentală: face o distincție netă între concepțiile și constructele privind realitatea și cele cu privire la statutul gândirii și limbajului; ceea mai simplificată concepție asupra științei presupune un ansamblu de propoziții – organizate, în mod ideal, sub forma unei teorii – considerate ca adevărate în măsura în care corespund unei realități existente într-o *manieră independentă*; include dezacorduri, astfel încât cele mai respectate ipoteze intelectuale au fost tot timpul contestate, iar presupunerile pe care se baza tradiția evoluează în timp ca urmare a răspunsurilor la critici; are ca principiu epistemologic fundamental recunoașterea unor limite personal-subiective în formarea oricărei reprezentări despre realitate; în formarea sa, etapa esențială este „*crearea de către greci a ideii de teorie*”^{aaaaaa}, teorie care permite, prin construcții sistematic-intelectuale, descrierea și explicarea unor vaste sectoare de realitate, care devin astfel accesibile/inteligibile logic și matematic; permanentizează *critica*, critică care, în numele unor standarde de obiectivitate/rigurozitate, se va aplica oricărei credințe și, mai mult, va fi extinsă chiar asupra standardelor de raționalitate, logicii și evidenței.

În ultimă instanță, principiile *ideologiei realiste*, fundamentale pentru civilizația Occidentului modern și implicite presupuziționale – indiferent de practica care le evidențiază – ar fi, în opinia autorului de la Berkeley, următoarele:

1. „*Realitatea există independent de reprezentările sale umane*”^{bbbbbb} astfel încât *realismul* implicat de afirmație este susținut de:

- i. faptul că lumea „rămâne în mare” neafectată de dispariția noastră;
- ii. faptul că *construcțiile/instituțiile* sociale – moneda, proprietatea, căsătoria – care acoperă o mare parte de realitate, sunt create și mai ales perpetuate prin comportamentul cooperativ al oamenilor;
- iii. faptul că, deși sistemul de *reprezentări* presupuse a descrie și explica lumea sunt creații tipic umane, totuși, „*situațiile concrete ale lumii*” corespunzătoare reprezentărilor, nu sunt creații umane și nu depind de interese strict omenești.

^{zzzzz} Dumézil, G., *Zei suverani ai indo-europenilor*, Editura Univers enciclopedic, București, 1997, p. 34.

^{aaaaaa} Searle, J. R., *op. cit.*, p. 9.

^{bbbbbb} *Ibidem*, p. 12.

Preluând distincția consacrată între *contextul descoperirii* și *contextul justificării*, trebuie făcută, inițial, observația că Max Weber^{ccccc} va include în categoria ceva mai largă a științelor culturin „(...) *toate disciplinele care au ca obiect cercetarea proceselor vieții umane prin prisma semnificației lor culturale*”^{ddddd}

De fapt, ceea ce Weber numește sociologie ar fi o știință a realității care, prin finalitatea sa specifică, ne ajută „(...) să înțelegem realitatea vieții care ne înconjoară și în care suntem plasați în particularitatea ei specifică, pentru a decela, pe de o parte, conexiunea și semnificația culturală a tuturor fenomenelor ei actuale și, pe de altă parte, motivele pentru care ea a evoluat istoric așa și nu altfel”^{eeeee}. Astfel, sociologia devine o știință prin excelență empirică și, mai ales, în acest din urmă registru, poate aborda atât configurația actuală a raporturilor empirice, concretizate social, cât și semnificația culturală a multiplelor manifestări sociale, deci rațiunile actualizate istoric ale acestora.

Privind statutul epistemologic particular al sociologiei, un loc comun al analizelor exegetice este considerarea sociologului german drept un susținător al *paradigmei complexității*^{fffff} științelor sociale^{ggggg} și, în consecință, un apărător al dualismului metodologic^{hhhhh}. Deși Weber se înscrie într-o semnificativă tradiție de gânditori care disting două categorii de știință, totuși poziția sa este ceva mai nuanțată, delimitând tipurile sale pe de o parte, în funcție de dezideratul specific al cunoașterii rezultate și, pe de altă parte, de metoda de abordare a obiectului științei.

Drept urmare, din perspectiva idealului de cunoaștere promovat de științele naturii, se operează cu un sistem propozițional organizat deductiv, din care derivă realitatea în forma unor consecințe empirice, care, la rândul lor, sunt susceptibile de a fi elucidate cu ajutorul unor explicații cauzale și/sau nomologice. Corespunzător, metoda constituirii obiectului științei este aceea de a organiza fenomenele empirice după concepte generice, abstracte (teorii, ipoteze, modele teoretice ș.a.) care permit, astfel, o identificare a legilor generale ale realității concrete. Cu totul altfel stau lucrurile în cazul științelor sociale. Aici scopul ultim al cunoașterii îl reprezintă surprinderea semnificației culturale a evenimentelor, dublată de surprinderea unor raporturi cauzale complexe a fenomenelor sociale propriu zise. În plus, diferă și metoda de abordare și constituire a obiectului științei, care rezidă în raportarea realității la judecăți de valoare, derivate din *tipurile lor ideale*ⁱⁱⁱⁱⁱⁱ (ce au menirea epistemică de a ilustra tocmai semnificația culturală a unor fragmente limitate de realitate).

Coordonatele prezenței raționalității în sociologie îl vor conduce pe Weber la constatarea după care, „(...) *realitatea dată este ordonată după categorii care sunt subiective în sensul că ele constituie presupuziția cunoașterii noastre și că ele trebuie legate de presupuziția valorii adevărului pe care numai cunoașterea empirică poate să ne-o ofere*”^{jjjjj}.

^{ccccc} Clitan, Gh., *Raționalitate și presupuziție* (teză de doctorat), 2001, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Facultatea de Istorie-filozofie, Departamentul de Filosofie, p. 119.

^{ddddd} Weber, M., *Teorie și metodă în științele culturii*, Editura Polirom, Iași, 2001, p. 26.

^{eeeee} Weber, M., *op. cit.*, pp. 30-31.

^{fffff} Marga, A., *Raționalitate, comunicare, argumentare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991, p. 66.

^{ggggg} Mucchielli, Alex, *Dicționar al metodelor calitative în științele umane și sociale*, Editura Polirom, Iași, 2002, p.6.

^{hhhhh} von Wright, G. H., *Explicație și înțelegere*, Editura Humanitas, București, 1995, pp. 5-17.

ⁱⁱⁱⁱⁱⁱ Weber, M., *Sociologia religiei*, Editura Teora, București, 1998, pp. 46-53.

^{jjjjj} Clitan, Gh., *op. cit.*, p. 116.

În consecință, prezența supozițiilor în cunoașterea furnizată de sociologie nu constituie nicio amenințare la statutul obiectiv al acestora, deoarece, funcționalitatea lor este limitată atât de criteriul semnificației culturale specific fenomenelor sociale, cât și de competența comunității științifice privind utilizarea lor limitată (care nu permite ingerința unor preferințe subiective ale cercetătorului și care, așadar, nu procedează arbitrar în demersul său).

Conform lui Weber, raționalitatea cunoașterii științifice se reduce, așadar, la precizarea unor cadre metateoretice ale funcționării acesteia, care reglementează relația scop – mijloc – consemn în cercetarea științifică; legătura *corpus*-ului cunoașterii teoretice cu presuposițiile sale constitutive; dar și posibilitatea de a extinde raționalitatea la valorizarea normativ-metodologică a presuposițiilor cognitive și existențiale.

Prezența raționalității în științele culturii mai este amintită de Weber și în alt context, mai precis, atunci când demonstrează obiectivitatea demersului științific prin apel la retrospectiva evoluției istorice a științelor culturii. Astfel, dacă într-un stadiu inițial, acestea aveau menirea de a furniza aprecieri ale fenomenelor după criteriul relevanței lor practice, în timp lucrurile se vor schimba radical. Ulterior deci, prin evoluția aparatului tehnic al acestor științe, prin apel la abstractizare generalizată și analiză empirică, dirijată spre identificarea conexiunilor legice, s-a ajuns la o cunoaștere abstractă a realității, în totalitatea acesteia, sub forma unei cunoașteri bazate pe concepte generale, pur raționale, cu valabilitate universală, situate dincolo de orice asumare valorică particulară și care nu poate conține ingerințe metodologice subiective. Se poate astfel distinge un model științific inițial, care evidențiază – optimist – posibilitatea de raționalizare teoretică a realității empiric-fragmentate (și care evaluează fenomenele după un criteriu stabil și univoc, al evidenței lor practice) și un model modern^{kkkkkk} care, mai ales sub aspect metodologic, apelează pe scară extinsă la generalizarea factualului în vederea distingerii relațiilor cauzale dintre evenimentele concrete. Acest ultim model dispune, ca finalitate, de un sistem conceptual riguros, apt să asigure convingerea cercetătorului cu privire la posibilitatea cunoașterii obiective a realității în totalitatea sa rațional-constitutivă.

În linie consecutivă, obiectivitatea specifică cunoașterii în sociologie și științele culturii este reductibilă la următorul tablou (set) metateoretic de repere. În primul rând, interesul cercetării în științele culturii trebuie acaparat de configurația particular-reală a fenomenelor socio-culturale și conturat metateoretic de necesitatea cunoașterii lor calitative, datorată conexiunii complexe, particulare, a acestora. În al doilea rând, obiectul cercetării în științele umane are un specific aparte, fiind vorba despre fenomene spirituale care reclamă înțelegerea sau interpretarea lor prealabilă. În al treilea rând, scopul științelor sociale este impus de necesitatea cunoașterii realității sociale concrete, posibilă prin desprinderea semnificației culturale a fragmentelor limitate de realitate și distingerea conexiunilor cauzale pentru evenimentele semnificative cultural. În final, sarcina cercetării în științele sociale include, etapizat: palierul identificării factorilor și legilor ipotetice, necesare explicării cauzale a grupărilor de evenimente particulare, care constituie fenomenul cultural semnificativ; registrul expunerii și analiza – sistematică – a factorilor care, istoric specificați, structurează natura semnificației culturale a unui eveniment particular; dimensiunea prin care se poate realiza „(...) *pătrunderea în trecutul cât mai îndepărtat cu putință (...)*” al grupărilor de

^{kkkkkk} Weber, M., *Sociologia religiei*, Editura Teora, București, 1998, p. 46.

---

evenimente semnificative în „(...) lumea actuală”^{lIIII} și deci, necesitatea înțelegerii relevanței unor constelații actuale de fenomene în viitor.

BIBLIOGRAFIE:

- Clitan, Gh., *Raționalitate și presuposiție* (teză de doctorat), 2001, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
Dumezil, G., *Zei suverani ai indo-europenilor*, Editura Univers enciclopedic, București, 1997,
Facultatea de Istorie-filozofie, Departamentul de Filosofie,
Marga, A., *Raționalitate, comunicare, argumentare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991,
Mucchielli, Alex, *Dicționar al metodelor calitative în științele umane și sociale*, Editura Polirom, Iași, 2002,
von Wright, G. H., *Explicație și înțelegere*, Editura Humanitas, București, 1995,
Weber, M., *Sociologia religiei*, Editura Teora, București, 1998,
Weber, M., *Teorie și metodă în științele culturii*, Editura Polirom, Iași, 2001

---

^{lIIII} Weber, M., *op. cit.*, p. 34.